

COLECȚIA MUZEALĂ A GIMNAZIULUI MINORIT DIN ȘIMLEU SILVANIEI**

EMANOIL PRIPON*

emanoilprapon@yahoo.com

THE MINORIT GYMNASIUM MUSEAL COLLECTION FROM ȘIMLEU SILVANIEI

ABSTRACT: The first museographical initiatives at Simleu Silvaniei belonged to an educational institution, known later as Minorit Gymnasium. The basis of the museum collection were made since 1829, a year after the completion of construction work of the edifice that was to shelter a lower secondary school with three grammar classes, an integral part of the Transylvanian system of education of the first decades of the Nineteenth Century. The gymnasium will work without interruption for two decades until around 1848 Revolution when it closed for the next six years. In September 1854 this educational institution is reopened and declared private school, and five years later, due to lack of funds, is taken over by the order of Minorit monks, which will close the doors again in the winter of 1865.

Between the years 1875–1878 local officials headed by Alimpiu Barbulovici, vicar of Sylvania, made the request to the Ministry of Culture and Public Instructional in Budapest to reopen the Minorit Gymnasium in Simleu Silvaniei. With the reopening on 12 September 1879 of the Minorit Gymnasium of Simleu Silvaniei, we have the most complete data on the evolution of museum collection of school here, because the publication almost without interruption of the gymnasium Yearbook in whose pages are published reports on the progress of endowment with didactic material or educational means. The Yearbook of the Minorit Gymnasium from Simleu Silvaniei reveals the existence of four categories of “collection”: book, minerals, plants and zoology. The last three categories of field collection part of natural science

are regarded by owners as constituting the museal school collection. In addition to the three segments of museal school collection well individualized and relatively well represented in terms of numbers, in 1882–1883 school year will lay the foundations for the fourth collection, the numismatic.

The museal school collection of the Minorit Gymnasium entered a new stage of development since the arrival in 1890 in Simleu Silvaniei of a professor of natural sciences Fetzner J. Ferencz, collaborator for a decade and a half of the specialized publication from Budapest, *Archaeológiai Értesítő* and custodian of the museum school collection almost without interruption, from that date until the end of the first World War.

A third important step in the evolution of museum school collection from Șimleu starts in the year 1915, upon moving the institution in a newly constructed building. In that year the museum school was completely reorganized: the collection of natural sciences will be exposed in an of 82.93 m² area and the collection of history and philology or the historical and philological museum as it was sometimes called, in an 48.73 m² area on the same level. After the 1916 in the school museal collection will be registered only a few copper coins and a sword of the Arpadian period. Thus, towards the end of the war, the museal school collection was structured in two broad categories: natural science and history, which included nearly 1000 pieces of numismatics (coins, banknotes, medals), approximately 80 pieces of archaeology (arranged chronologically from the time of the Stone Age until

* Muzeul Județean de Istorie și Artă-Zalău

** Datele strict legate de evoluția colecției muzeale școlare a Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei, au fost publicate de autor sub titlul *Aspecte privind evoluția colecției Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei în perioada 1879–1918*, în Emanoil Prapon, Daniel Mureșan (editori), *Colecții și colecționari din Sălaj, Anuarul Asociației Colecționarilor din Sălaj, I*, 2012, Editura Porolissum, 2012, p. 71–81.

late Middle Ages), 500 exhibits from mineralogy, 112 sets of pressed plants (dried), five insectaries, 70 exhibits from zoology, a collection of fossilized snails, plus some "curiosities" typical of the then – concept of a museum. The main way of establishing the museum collection was by donations and inter-school museum exchange. There were cases in which some objects (strictly exhibits, no study materials) were purchased from various people, but for the most part, they were the results of grants and exchanges of pieces made by some institutions of learning at that time. An appreciable number of donors were students, teachers and also the citizens of town.

The collection of archaeology has been extremely well put to use scientifically, especially between 1890–1910, during which Fetzner J. Ferencz, the custodian of the collection of natural science systematically published in the pages of the magazine *Archaeológiai Értesítő* archaeological discoveries made within the city of Simleu Silvaniei, including those found in the school collection of the Minorit Gymnasium. Because the exact description of objects – sometimes with a drawing available – of size and place of discovery, data collection on archaeology will prove useful many years later in the identification of land sites and in accurate dating of the artefacts.

KEYWORDS: museographical initiatives, museal school collection, The Minorit Gymnasium from Șimleu Silvaniei, the museographics precursors.

REZUMAT: Primele inițiative muzeografice la Șimleu Silvaniei au aparținut unei instituții școlare, cunoscută mai târziu sub denumirea de Gimnaziul minorit. Bazele colecției muzeale de aici au fost puse încă din 1829, la un an de la finalizarea lucrărilor de construcție a edificiului ce urma să adăpostească un gimnaziu inferior cu trei clase gramaticale, parte integrantă a tabloului învățământului transilvănean din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Odată cu redeschiderea la 12 septembrie 1879 a Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei, dispunem de cele mai complete date privind evoluția colecției muzeale școlare de aici, fapt datorat apariției aproape fără întrerupere a Anuarului gimnaziului în ale cărui pagini sunt publicate rapoarte privind evoluția dotării cu material didactic sau mijloace de învățământ.

Primele numere al Anuarului Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei evidențiază existența a patru categorii de „colecție”: carte, minerale, plante și zoologie. Ultimele trei categorii de colecție integrate domeniului științelor naturii sunt considerate de către deținători ca alcătuind colecția muzeală școlară. Pe lângă cele trei segmente de colecție muzeală școlară bine individualizate și relativ bine reprezentate din punct de vedere numeric, în anul școlar 1882–1883 se vor pune bazele celei de-a patra colecții, respectiv numismatica.

Colecția muzeală școlară a Gimnaziului minorit intră într-o nouă etapă de evoluție odată cu sosirea în 1890 la Șimleu Silvaniei a profesorului de științe naturale Fetzner J. Ferencz, colaborator timp de un deceniu și jumătate al publicației budapestane *Archaeológiai Értesítő* și custode al colecției aproape fără întrerupere, până la sfârșitul primului război mondial.

O a treia etapă importantă în evoluția colecției muzeale școlare de la Șimleu începe în anul 1915, odată cu mutarea instituției într-un edificiu nou construit. În acel an muzeul școlar va fi complet reorganizat: colecția de științe naturale va fi expusă într-un spațiu cu suprafața de 82,93 m² iar colecția de istorie și filologie sau muzeul istorico – filologic așa cum era numit uneori, într-alt spațiu cu suprafața de 48,73 m² aflat pe același palier. Spre sfârșitul războiului, colecția muzeală școlară structurată pe două mari categorii: istorie și științele naturii, cuprindea aproape 1000 de piese numismatice (monede, bancnote, medalii), aproximativ 80 de piese de arheologie (eșalonate în timp din epoca pietrei până în Evul mediu târziu), 500 de exponate din domeniul mineralogiei, 112 seturi de plante presate (uscate), cinci insectare, 70 de exponate din domeniul zoologiei (păsări naturalizate, animale mici conservate în formol), o colecție de melci fosilizate, la care se adaugă și unele „curiozități” tipice concepției despre muzeu a epocii respective.

Principala cale de constituire a colecției muzeale școlare a constituit-o donația și schimbul muzeal interșcolar practicat de către unele instituții de învățământ din epocă. Printre donatori s-au aflat în primul rând elevii gimnaziului, dascălii iar în câteva cazuri personalități locale ori simpli cetățeni. Una dintre condițiile puse de către Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice din Budapesta pentru redeschiderea gimnaziului a fost „ridicarea nivelului de predare și aparatură la standardul școlilor de stat”. De aici și predilecția completării colecției muzeale cu piese în special din domeniul științelor naturii, utile procesului educațional.

Colecția de arheologie a fost bine valorificată din punct de vedere științific de Fetzner J. Ferencz, custodele colecției de științe naturale, care va publica între anii 1896–1910 în paginile revistei *Archaeológiai Értesítő* descoperirile efectuate pe teritoriul orașului Șimleu Silvaniei, inclusiv cele ajunse în colecția muzeală școlară a gimnaziului. Circumscrișă necesităților didactice ale timpului, colecția a corespuns pe deplin scopului pentru care a fost creată, reprezentând în același timp și un reper pe drumul constituirii unui viitor muzeu de istorie în orașul Șimleu Silvaniei.

CUVINTE-CHEIE: inițiative muzeografice, colecție muzeală școlară, Gimnaziul minorit din Șimleu Silvaniei, precursori ai muzeografiei

Secolul al XIX-lea reprezintă un reper important în evoluția muzeografiei europene, fiind segmentul temporal în care pe baze puse încă din veacul precedent, în capitalele țărilor bătrânului continent și în marile orașe continuă să se ridice sau să se aloce noi edificii pentru ocrotirea și valorificarea expozițional – științifică a patrimoniului cultural național¹.

Bazele activității muzeistice în Transilvania sunt legate de inițiativele particulare ale unor personalități marcante ale timpului și locului, dar în special ca urmare a demersurilor inițiate de unele societăți culturale maghiare, germane și românești. Însă inițiative în domeniul colecționării și păstrării patrimoniului cultural au fost consemnate în cazul unor instituții de învățământ încă de la jumătatea secolului al XV-lea.

Cele mai vechi colecții școlare sunt înregistrate la Sibiu în cadrul Liceului evanghelic (1446), urmate de colecțiile muzeale școlare din Kezdi-Oșorheiu (1696), Târgu Mureș (1708 și 1718), Odorhei (1772) și la Colegiul Bethlen din Aiud (1796) unde a existat cel mai important muzeu școlar din Transilvania².

Impulsul pentru organizarea colecțiilor muzeale școlare, în special pe parcursul secolului al XIX-lea, a fost dat de către noile cerințe didactice impuse prin *Ratio Educationis* (1777) și *Norma Regia* (1781), unde printre altele erau clar stipulate tutela statului asupra întregii rețele școlare, laicizarea procesului educațional și introducerea unor noi tematici cu tentă științifică și practică.³

Astfel, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, iau ființă colecții muzeale școlare în liceele maghiare, germane și românești din Satu-Mare (1804)⁴, Beiuș (1829), Șimleu Silvaniei (1829)⁵, Mediaș (1840)⁶, Cluj-Napoca (1841)⁷, Arad (1847)⁸ urmate de cele din Blaj la 1850⁹. De fapt, o colecție muzeală școlară a existat la Blaj înainte de anul 1850, dată la care este amintită existența muzeului „fizic-matematic-natural”¹⁰. În 1832 de pildă, liceul din Blaj achiziționase materiale și instrumentar didactic necesar desfășurării cursurilor de fizică și chimie în valoare de 500 de florini renani¹¹ fapt confirmat câțiva ani mai târziu de un inventar al instrumentelor de fizică întocmit la 10 septembrie 1835¹².

Lista instituțiilor de învățământ în care iau ființă colecții muzeale începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea continuă cu școlile din Brașov (1851)¹³, Năsăud (1863)¹⁴, Brad (1872)¹⁵, Sibiu (1875)¹⁶, Gherla (1881)¹⁷.

1. Corina Nicolescu, *Muzeologie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 30–49; Keneth Hudson, *O istorie socială a muzeelor*, București, Editura Meridiane, 1979, p. 53–72; Radu Florescu, *Bazele muzeologiei*, București, Centrul de Perfecționare a Personalului din Cultură și Artă, de Pregătire Postliceală și Postuniversitară, 1994, p. 8–9; Ioan Opreș, *Transmuseographia*, București, Editura Oscar Print, 2000, p. 42–55; Eva Mârza, *Muzeologie generală*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, Seria „Didactica”, 2004, p. 34–37; Zevedei-Ioan Drăghiță, *Muzeul și patrimoniul cultural la Blaj (1848–1918), între educație și identitate națională*, Alba Iulia, Editura ALTIP, 2007, p. 24–31.
2. Victoria Popovici, *Primele muzee școlare*, în *Revista Muzeelor*, Anul II, nr. 4, 1969, p. 320.
3. Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile din Blaj în epoca Renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 34–36; Remus Câmpeanu, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 48–53.
4. Ioan Opreș, *Transmuseographia*, București, Editura Oscar Print, 2000, p. 348.
5. *Ibidem*.
6. Victoria Popovici, *op. cit.*, p. 320.
7. Ioan Opreș, *Protejarea măturilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 29.
8. Victoria Popovici, *op. cit.*, p. 320.
9. Vasile Netea, *Inițiative și realizări muzeografice românești în Transilvania până la 1918*, în *Revista Muzeelor*, Anul II, nr. 1, 1965, p. 39; idem, *Un precursor al muzeografiei românești: Simion Mihali-Mihalescu*, în *Revista Muzeelor*, Anul II, nr. 4, p. 316; Zevedei-Ioan Drăghiță, *op. cit.*, p. 38–128.
10. Coriolan Petran, *op. cit.*, p. 171–172; Zevedei-Ioan Drăghiță, *op. cit.*, p. 43–77.
11. Zevedei-Ioan Drăghiță, *op. cit.*, p. 43.
12. Iacob Mârza, *Materiale didactice pentru liceul din Blaj (1835)*, în *Apulum*, XXII, 1984, p. 231–239.
13. Maria Iacob, *op. cit.*, p. 231–232.
14. *Ibidem*, p. 232.
15. Ioan Opreș, *Transmuseographia*, București, Editura Oscar Print, 2000, p. 348.
16. *Ibidem*.
17. *Ibidem*.

Așa cum s-a arătat, primele inițiative muzeografice la Șimleu Silvaniei (județul Sălaj) au aparținut unei instituții școlare, cunoscută mai târziu sub denumirea de Gimnaziul minorit. Bazele colecției muzeale de aici au fost puse încă din 1829¹⁸, la un an de la finalizarea lucrărilor de construcție a edificiului ce urma să adăpostească un gimnaziu inferior cu trei clase gramaticale¹⁹, parte integrantă a tabloului învățământului transilvănean din primele decenii ale secolului al XIX-lea²⁰.

Nu de puține ori, în ultimele trei decenii, unele scrieri care aduc în discuție și aspecte privind activitatea Gimnaziului minorit de la Șimleu Silvaniei, pomenesc existența acestei instituții de învățământ încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea²¹, fapt ce nu corespunde întru totul realității. Alți autori optează însă pentru anul 1829 ca dată la care ia ființă gimnaziul din Șimleu Silvaniei²², fapt confirmat și prin documentarea de față.

Lucrările de edificare a clădirii ce urma să adăpostească instituția școlară amintită, au început în anul 1827 și s-au desfășurat pe parcursul a doi ani, cu bani obținuți din donațiile făcute de către oficialități ale comitatului, familiile nobiliare Bánffy, Andrassy etc., membrii ai înaltului cler maghiar și român între care îi amintim pe Wurm Jozsef și Ioan Bob.²³ Gimnaziul funcționează fără întrerupere timp de două decenii până în preajma Revoluției de la 1848 când este închis apoi pentru următorii șase ani²⁴.

A doua etapă în istoria gimnaziului începe în septembrie 1854, când instituția școlară de aici este redeschisă și declarată școală privată²⁵. Cinci ani mai târziu, datorită lipsei de fonduri, Ordinul călugărilor minoriți, prin episcopul romano-catolic al Transilvaniei, Hajnal Lajos, este rugat să preia conducerea școlii, pentru ca apoi în 14 decembrie 1865 gimnaziul să-și închidă iarăși porțile.²⁶ Așadar, momentul în care Gimnaziul mic din Șimleu Silvaniei devine „al minoriților” sau „minorit” are loc în anul 1859, când vechiul corp profesoral, inclusiv doi dascăli români, Demetriu Coroianu și Ioan Galu²⁷ sunt nevoiți să renunțe la posturi în favoarea călugărilor minoriți.

Între anii 1875–1878 oficialitățile locale depun eforturi susținute pe lângă Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice de la Budapesta pentru redeschiderea Gimnaziului minorit de la Șimleu Silvaniei²⁸. Acest demers îndelungat va fi până la urmă încununat de succes, însă în perspectiva redeschiderii gimnaziului, urbea de la poalele Măgurii Șimleului urma să-și ia angajamentul că va susține financiar o parte din cheltuielile privind buna desfășurare a viitoarei activități didactice²⁹.

Evidențiem în acest sens strădaniile depuse de Alimpiu Barbuloviciu, vicar al Silvaniei, pentru a sensibiliza comunitatea greco – catolică aflată sub jurisdicția sa precum și cercurile eclesiastice superioare în

18. Ioan Opreș, *op. cit.*, p. 29; idem, *Transmuseographia*, ..., p. 348.

19. Remus Câmpeanu, *op. cit.*, p. 171–172.

20. Iacob Mârza, *op. cit.*, p. 41–42.

21. Nicolae Albu, *Istoria școalelor românești din Transilvania între 1800–1867*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 184; Dănuț Pop, *Cultură și societate în județul Sălaj (1918–1940)*, Zalău, Editura Caiete Silvane, 2000, p. 129–130. (Despre o posibilă activitate didactică a Ordinului minorit de la Șimleu Silvaniei, din perioada anterioară deschiderii gimnaziului am întâlnit o notă în *Monografia Școlii primare de stat (urbană) din Șimleu Silvaniei* (manuscris) în care este amintită la 1774 „școala romano-catolică de băieți încredințată Ordinului minorit”. (Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Sălaj. *Fond Revizoratul Școlar Sălaj*, Dosar nr. 23/1927).

22. Vasile Vetișanu-Mocanu, *Cartea Șimleului*, București, Editura Litera, 1985, p. 77, 107; Remus Câmpeanu, *op. cit.*, p. 171–172, p. 288.

23. A Minorita-Rendiek Vezetése Allatt Álló Szilágysomlyói Római Katholikus Püspöki Főgymnázium Értesítője az 1914–1915, 1915, p. 4–5 (în traducere: *Anuarul Gimnaziului minorit de la Șimleu Silvaniei*, în continuare: *SGÉ*).

24. *Ibidem*, p. 6–7.

25. *Ibidem*, p. 7.

26. *Ibidem*, p. 7–8.

27. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Sălaj, *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, Dosar nr. 176/1858–1884, p. 8–9.

28. *SGÉ*, 1915, p. 8–9.

29. Vezi scrisoarea lui Alimpiu Barbuloviciu datată 26 octombrie 1878 către Ioan Cornea, protopopul Periceului prin care acesta din urmă este înștiințat cu privire la hotărârea Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice, de redeschidere a Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei, cu condiția ca o parte din cheltuielile de funcționare a școlii să fie susținută de către comunitatea locală.

vederea susținerii material – financiare a reînființării catedrei de limbă română și religie greco – catolică în cadrul Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei.

În Ședința Consistorială ținută la Gherla în 17 decembrie 1878 se hotărăște acordarea unui sprijin financiar pentru a se putea reînființa catedra de religie greco-catolică și de limba română cu recomandarea ca o parte din necesarul de cheltuieli să se aloce pe plan local (vicariat)³⁰. În acest scop se poartă o intensă corespondență între vicar și protopopi, între aceștia din urmă și preoții parohi pentru strângerea unor „declarații de ofertă” a sumelor ce vor fi donate cu regularitate pentru susținerea financiară a catedrei de limba română și de religie greco-catolică³¹.

La 12 septembrie 1879 se redeschid porțile Gimnaziului minorit³² în cadrul căruia, prin decizia „ocârmuirii” orășenești în urma depunerii declarațiilor privind susținerea financiară, este aprobată înființarea catedrei de limba română și religie greco-catolică³³. După anul 1882, nemaiprimind acreditarea din partea Ministerului Culturii și Instrucțiunii Publice, școala va căpăta caracter privat până la începutul anului școlar 1890–1891, când reprimește acreditarea de funcționare, valabilă pentru următorii doi ani.³⁴ În acest interval de timp, Alimpiu Barbuloviciu a „luptat ca studiul limbii și religiunii noastre, să fie cuprins în cadrul programului gimnaziului, ca studiu obligatoriu pentru tinerimea română”, efort intelectual dublat de suportul financiar alocat și de către Vicariatul Silvaniei prin donații anuale ce se ridicau la 2 florini contribuție din partea parohiilor și 1 florin din partea filiilor³⁵.

Odată cu redeschiderea la 12 septembrie 1879 a Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei, dispunem și de cele mai complete date privind evoluția colecției muzeale școlare de aici, fapt datorat publicării aproape fără întrerupere a *Anuarului gimnaziului* în ale cărui pagini sunt publicate rapoarte privind evoluția dotării cu material didactic sau mijloace de învățământ. Practica pedagogică a demonstrat că noțiunile teoretice în ansamblul lor pot fi mai bine înțelese și reținute prin utilizarea de către educatori a unor materiale didactice ajutătoare care să-i apropie pe elevi de realitatea noțiunilor predate. De fapt pe lângă aspectul de natură financiară ce trebuia îndeplinit, redeschiderea Gimnaziului de la Șimleu Silvaniei era condiționată și de „ridicarea nivelului de predare și de aparatură” la standardul școlilor de stat³⁶. Pentru buna desfășurare a cursurilor școlare, profesorii aveau nevoie de material didactic ajutător adecvat cursurilor predate, începând cu geografia, matematica, fizica și terminând cu disciplinele sport și desen³⁷.

Primele numere al *Anuarului Gimnaziului minorit* din Șimleu Silvaniei evidențiază existența a patru categorii de „colecție”: carte, minerale, plante și zoologie. Ultimele trei categorii de colecție integrate domeniului științelor naturii sunt considerate de către deținători ca alcătuind „colecția muzeală școlară”³⁸.

Tot pe această cale aflăm despre existența unei colecții de plante „valoroasă nu numai prin conținut” ci și prin „modul în care sunt expuse”, ceea ce l-a determinat pe editorul *Anuarului* să considere exponatele

30. Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale. *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, Dosar nr. 176/1858–1884, Gimnaziul minorit din Șimleu, fila 7.

31. Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale. *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, Dosar nr. 360/1875–1908, Activitatea Gimnaziului din Șimleu, filele 2, 3, 7, 11, 14, 15.

32. *SGÉ*, 1915, p. 9.

33. Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale. *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, Dosar nr. 176/1858–1884, Gimnaziul minorit din Șimleu, fila 4.

34. *SGÉ*, 1915, p. 9–11.

35. Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale. *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, Dosar nr. 360/1875–1908, Activitatea Gimnaziului din Șimleu, fila 18–19.

36. *SGÉ*, 1915, p. 11.

37. Parcurgerea capitolelor „Creșterea colecțiilor” publicată în fiecare număr al *Anuarului Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei*, cu excepția anului școlar 1886–1887, ne oferă o imagine completă a ceea ce reprezenta materialul didactic sau mijloacele auxiliare de învățământ utilizate în epocă. De asemenea vezi la Iacob Mârza, *Predarea matematicii și fizicii la școlile din Blaj la sfârșitul secolului al XVIII –lea și în prima jumătate a secolului al XIX –lea*, p. 67–75; idem, *Material didactic pentru Liceul din Blaj (1835)*, p. 113–123; idem, *Venituri și cheltuieli pentru școlile din Blaj (1840–1848)*, p. 199–208, în *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII–XIX)*, Sibiu, Editura Imago, 2002.

38. *SGÉ*, 1883, p. 30–31.

din această categorie un „adevărat tezaur al colecției muzeale școlare”³⁹. Din păcate nu ne sunt furnizate mai departe și alte detalii, legate eventual de proveniența exponatelor, modalitatea și perioada de acumulare. Interesantă pentru studiul nostru ar fi fost desigur și aflarea modului, oarecum aparte sau mai special de etalare a exponatelor, așa cum reiese cel puțin din afirmația editorului publicației amintite.

În același raport privind creșterea colecțiilor în anul școlar 1882–1883, constatăm cu plăcută surprindere că gimnaziul a fost în ultima parte a anului școlar și gazda unei *expoziții temporare* de plante subacvatice din colecția unui preot pe nume Pius Titius⁴⁰. În același an școlar, în posesia directorului gimnaziului, Tapody Tamás, ajunge o colecție de plante presate pe sticlă, ce va fi utilizată apoi pentru „condimentarea cunoștințelor tineretului studios”. Prin efortul unui alt profesor pe nume Czaick Károly, colecția de zoologie se îmbogățește în acest an ca urmare a unei donații ce a constat în 5 păsări împăiate (naturalizate) iar colecția de minerale, după ce înregistrează o intrare de 4 piese semiprețioase (ametist), ajunge la un număr de 60 de exponate de acest fel. În același an școlar au loc și „achiziții” pentru colecția de botanică, respectiv sunt cumpărate plante presate (uscate) în valoare totală de 12 florini⁴¹.

Pe lângă cele trei segmente de colecție muzeală școlară bine individualizate și relativ bine reprezentate din punct de vedere numeric, în anul școlar 1882–1883 se vor pune bazele celei de-a patra „secțiuni” ale muzeului școlar propriu-zis. Este vorba despre o donație modestă de numismatică incluzând două piese din argint și alte câteva monede din aramă, dar care, așa cum se exprimă editorul publicației „poate constitui nucleul unei frumoase colecții”⁴².

În următorii doi ani școlari, asistăm la o adevărată „infuzie” de material didactic, structurat deja pe cabinete iar în cadrul cabinetelor pe discipline. Spre exemplu, cabinetul de fizică și științe ale naturii este structurat pe trei categorii de discipline cu instrumentar, aparatură științifică și materiale specifice: fizică, științele naturii și geografie. La disciplina fizică sunt înregistrate toate intrările vechi și noi de aparate și instrumentar, iar disciplina științelor naturii figurează ca deținătoare a colecției de *minerale, plante și zoologie*, în timp ce disciplinei geografie îi sunt repartizate gestionarea materialului didactic specific (hărți, atlase, globuri terestre etc.)⁴³. Pe lângă materialul didactic propriu-zis achiziționat sau primit ca donație, *muzeul școlar* așa cum vom observa în continuare, axat pe exponate din categoria științelor naturii, înregistrează existența a trei colecții distincte de plante uscate (presate) și două colecții de plante cultivate, din care una cumpărată pe parcursul anului școlar 1884–1885⁴⁴. O dinamică aparte, putem spune chiar spectaculoasă din punct de vedere al acumulării cantitative, înregistrează colecția de minerale „în mare parte cu conținut metalic”- se specifică mai departe, care acum numără 287 de obiecte în timp ce cu doi ani în urmă nu atingea cifra de 60 de exponate, iar colecția de pietre semiprețioase înregistrează un salt cantitativ aparte, de la 4 exemplare la 24⁴⁵. Deși nu este consemnat în mod expres acest lucru în sursa edită citată, aflul de exponate din categoria științelor naturii se poate datora contribuției efective pe care și-a adus-o unul din fii locului, prof. dr. Mártonfi Lajos. De fapt, contextul în care ne apare numele cercetătorului Mártonfi Lajos în raportul privind creșterea colecției muzeale în cursul anului școlar respectiv ne îndreptățește să credem că cel puțin și lui i se datorează îmbogățirea colecției de minerale într-un interval de timp așa de scurt. Aflăm astfel consemnat în finalul raportului că „este în așteptare comandarea colecției de geologie și mineralogie, pe baza promisiunii domnului dr. Mártonfi Lajos, profesor la Gherla, care s-a angajat că în vacanța mare care se apropie, va efectua cercetări geologice (pe Măgura Șimleului n.n.) și pentru piesele adunate, prin schimb va înzestra și muzeul nostru”⁴⁶.

39. *Ibidem*, p. 31.

40. *Ibidem*.

41. *Ibidem*.

42. *Ibidem*.

43. SGÉ, 1885, p. 44.

44. *Ibidem*.

45. *Ibidem*.

46. *Ibidem*, p. 45.

Îndeosebi în timpul vacanțelor de vară, atât în calitate de student mai întâi apoi în calitate de profesor, dr. Mártonfi Lajos efectua dese campanii de cercetări geologice de suprafață pe Măgura Șimleului și în împrejurimi, ocazie cu care a adunat din teren inclusiv obiecte de natură arheologică⁴⁷.

Până la sfârșitul deceniului nouă, colecția de științe naturale împreună cu întregul material didactic (aparatură, instrumentar, planșe, hărți, globuri etc.) era încredințată aproape anual către unui profesor, cu precădere acelor cadre didactice care predau geografia, științele naturii, fizica sau chimia⁴⁸. Colecția muzeală școlară a Gimnaziului minorit intră într-o nouă etapă odată cu sosirea în 1890 la Șimleu Silvaniei a profesorului de științe naturale Fetzer J. Ferencz, colaborator timp de un deceniu și jumătate al publicației budapestane de specialitate, *Archaeológiai Értesítő* și custode al colecției muzeale școlare aproape fără întrerupere, de la această dată și până la sfârșitul primului război mondial.

Fetzer va gestiona colecția de fizică și științe ale naturii, inclusiv geografie până în 1897, anul în care „colecția de geografie și istorie” trece în custodia unui alt profesor, iar lui Fetzer îi va reveni doar colecția de științe naturale⁴⁹. Colecția de istorie și geografie, așa cum o prezintă inventarele *Anuarului* va cuprinde, începând cu acest an, doar materialul didactic auxiliar precum hărți, planșe, ilustrate, atlase, globuri etc., iar în componența colecției de științe, pe lângă materialul didactic propriu-zis necesar bunei desfășurări a cursurilor, intrau și exemplare de *plante* (verzi sau conservate), *animale naturalizate*, *minerale* și *obiecte arheologice*.

Din anul școlar 1894–1895, disciplina științelor naturii beneficiază de două spații cu suprafețe diferite, unul de 20 m² celălalt de 12 m², ceea ce ne-ar putea îndreptăți să credem că unul dintre ele a fost utilizat pe post de spațiu pentru depozitare și/sau expunere a obiectelor de studiu, adică a materialului didactic împreună cu *obiectele* ce îndeplinesc și rolul de exponat, iar celălalt ca spațiu de curs⁵⁰.

Începutul unei noi etape în istoricul evoluției colecției muzeale din incinta Gimnaziului minorit poate fi surprins undeva pe parcursul anului școlar 1902–1903, când materialul didactic (aparatură, instrumentar, planșe, hărți, globuri etc.) a fost încredințat spre gestionare profesorilor ce predau materiile respective⁵¹. An de an, de acum înainte, capitolele din *Anuarul Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei* dedicate creșterii *Colecției școlare* vor cuprinde intrările de obiecte pe categorii de colecție. O notă aparte face *colecția de științe naturale* care cuprinde numai piese cu rol muzeal, separate de materialul didactic (aparatură, instrumentar, planșe, hărți, globuri etc.) și colecția de *numismatică*. Odată cu debutul anului școlar 1910–1911, avem o nouă imagine completă privind componența (inventarele) colecției muzeale școlare. Știm, spre exemplu, că în respectivul an școlar, în colecția muzeală școlară existau 333 de specii de plante, 420 de tipuri din diferite categorii de minerale, 165 de monede din argint, 614 monede din alamă și bronz, 41 de medalii și 34 de bancnote⁵².

În următorii doi ani școlari, ca urmare a unor achiziții și donații, colecția muzeală școlară ajunge să numere 500 de minerale, 92 de seturi de plante uscate (ierbare), 5 cutii cu fluturi (insectare), 3 colecții de melci fosilizați și scoici, o creștere însemnată din punct de vedere numeric înregistrând și colecția de numismatică⁵³.

Deși în repetate rânduri, între anii 1896–1910, Fetzer J. Ferencz, amintește în articolele publicate în paginile revistei *Archaeológiai Értesítő* despre unele descoperiri de artefacte arheologice ajunse sub formă de

47. Fetzer J. Ferencz, *A Szilágyvármegyei leletekről*, în *Archaeológiai Értesítő*, XVI, 1896, p. 63 (în continuare: *ArchÉrt*); idem, *Szilágy-Somlyó helyrajza, leletei és egykori népei*, în *SGÉ*, 1893, p. 26.

48. Vezi spre exemplu *SGÉ*, 1883, p. 15, 31 și în continuare: *SGÉ*, 1885, p. 17; *SGÉ*, 1887, p. 24–25; *SGÉ*, 1890, p. 51.

49. *SGÉ*, 1898, p. 58.

50. *SGÉ*, 1895, p. 71. În acest număr din *Anuar* sunt publicate cele mai complete date de până acum cu privire la patrimoniul mobil și imobil al instituției școlare, fondurile alocate, cheltuielile etc. Pe această cale aflăm că în inventarele colecției muzeale au fost înregistrate 277 de specii de plante uscate, 475 de minerale, câteva animale naturalizate iar colecția de numismatică număra 150 de piese reprezentând bancnote și monede din argint și cupru.

51. *SGÉ*, 1903, p. 40.

52. *SGÉ*, 1911, p. 58.

53. *SGÉ*, 1903, p. 42–43.

donăție în colecția muzeală a Gimnaziului minorit⁵⁴, în capitolele din *Anuarul* gimnaziului dedicate creșterii colecțiilor nu sunt înregistrate astfel de artefacte⁵⁵. Cu ocazia publicării inventarelor pentru anul școlar 1913–1914, apare pentru prima dată consemnată în mod special existența în cadrul colecției de istorie a 56 de obiecte vechi, fără a fi date însă detalii cu privire la proveniența, datarea sau denumirea obiectelor⁵⁶. Probabil că în acest nucleu de colecție, cuprinzând inclusiv obiecte arheologice, sunt incluse și acele artefacte semnalate de către Fetzer J. Ferencz în revista *Archaeológiai Értesítő*, între anii 1896–1910, piese despre care autorul a scris la momentul respectiv că se află în colecția Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei.

O a treia etapă importantă în evoluția colecției muzeale școlare de la Șimleu începe în anul 1915, odată cu mutarea instituției într-un edificiu nou construit. În acel an colecția muzeală școlară va fi complet reorganizată. Astfel, colecția de științe ale naturii va cuprinde exponate specifice domeniului (minerale, roci, plante presate, animale naturalizate sau conservate în formol, fluturi, cochilii fosilizate, scoici etc.) gestionată pe mai departe tot de către Fetzer J. Ferencz și în același timp va fi înființată colecția de istorie și filologie ca va cuprinde toată gama de obiecte din preistorie până în epoca modernă⁵⁷. În noul edificiu dispus pe două nivele, disciplina științele naturii beneficia de trei spații amenajate la etajul întâi, cu următoarele destinații: un spațiu de 78, 26 m² utilizat ca sală de curs, un altul cu o suprafață de 25,31 m² alocat laboratoarelor și al treilea în suprafață de 82,93 m² adăpostea *colecția de științe naturale* a gimnaziului⁵⁸. Pe același palier, dispunând de un spațiu cu suprafața de 48,73 m² se află și recent înființata colecție de *istorie și filologie* sau *muzeul istorico – filologic* așa cum era numit uneori⁵⁹.

În anul școlar 1915–1916 colecția de istorie și filologie înregistrează o creștere spectaculoasă de obiecte ca urmare a donației făcute de către Nagy Gyula, viceprimar al orașului Șimleu Silvaniei și în același timp un cunoscut colecționar al vremii și locului⁶⁰. Donația a constat în piese arheologice aparținând epocii pietrei și epocii bronzului descoperite întâmplător, cu ani în urmă, la Șimleu Silvaniei, Boghiș, Giurtelecu Șimleului și Marca, unele dintre ele semnalate la momentul respectiv de către Fetzer J. Ferencz în paginile amintitei reviste budapestane de arheologie⁶¹. Printre artefactele ce au completat în chip fericit la acel moment colecția muzeală școlară se numără vase ceramice, fusaiole, greutăți din lut pentru războiul de țesut, dălți din bronz de diferite tipuri, o seceră și o brățară confecționată tot din același material⁶². Pe parcursul anului școlar următor se vor înregistra ultimele intrări de artefacte în colecția muzeală școlară de la Șimleu, reprezentate de o sabie din perioada arpadiană descoperită la Firminiș, donată de către un elev al gimnaziului și câteva monede vechi donate de unul dintre profesorii de aici⁶³.

O evoluție bună, constantă în timp a înregistrat și colecția de numismatică născută așa cum s-a observat din acel modest nucleu de colecție constituit prin grija unui donator pe la 1883⁶⁴. La sfârșitul anului școlar 1913–1914, dată la care avem și ultimul inventar complet al colecției muzeale școlare publicat în *Anuar*, secțiunea de numismatică număra 918 piese, reprezentate prin 662 monede din cupru, 173 din argint, 44 de medalii și 39 de bancnote⁶⁵.

54. Fetzer J. Ferencz, *A Szilagyvármegyei lélelekről*, în *ArchÉrt*, XVI, 1896, p. 61, 63; idem, *Szilágysági lélelekről*, în *ArchÉrt*, XVIII, 1898, p. 418; idem, *Szilágysági lélelekről*, în *ArchÉrt*, XIX, 1899, p. 262; idem, *Szilágysági lélelekről*, în *ArchÉrt*, XXI, 1901, p. 55.

55. O singură referință de felul acesta găsim în paginile *Anuarului Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei* pe anul școlar 1892–1893, dar nu la capitolul „Creșterea colecției” ci într-un articol scris de Fetzer J. Ferencz, unde alături de alte descoperiri sunt descrise și câteva dintre piesele arheologice descoperite la Șimleu și păstrate în colecția gimnaziului (*op. cit.*, p. 24, 34).

56. *SGÉ*, 1914, p. 73–74.

57. *Ibidem*, p. 174.

58. *Ibidem*, p. 64.

59. *Ibidem*.

60. *SGÉ*, 1916, p. 62–63.

61. Fetzer J. Ferencz, *Szilágysági lélelekről*, în *ArchÉrt*, XXX, 1910, p. 69–70.

62. *SGÉ*, 1916, p. 62–63.

63. *SGÉ*, 1917, p. 20.

64. *SGÉ*, 1883, p. 31.

65. *SGÉ*, 1914, p. 74.

Ca urmare a consemnării cu scrupulozitate în paginile *Anuarului*, a unor date privind tipul de monede, materialul din care erau confecționate, numele donatorului, uneori chiar numele emitentului, creșterea colecției numismatice, ca parte integrantă a muzeului școlar din cadrul Gimnaziului minorit, poate fi urmărită sistematic din punct de vedere cantitativ începând cu anul 1893 și până la sfârșitul primului război mondial. Cu excepția unei singure donații cuprinzând piese din epoca romană⁶⁶ și o alta din perioada regalității maghiare⁶⁷ nu dispunem de alte amănunte privind tipul de monedă existent în colecție cu excepția materialului din care erau confecționate, respectiv argint și bronz. Bancnotele reprezentau emisiunile maghiare de la jumătatea secolului al XIX-lea, cunoscute sub numele de „banii lui Kossuth”⁶⁸, completate în primul deceniu și jumătate al secolului XX cu alte emisiuni de florini/forinți ieșite din circulație după reforma monetară din 1892.

După 1916 în colecția muzeală de istorie va fi înregistrată intrarea câtorva monete din cupru și a unei săbii din perioada arpadiană de care am amintit mai sus. Astfel, spre sfârșitul războiului, colecția muzeală școlară a Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei, structurată pe două mari categorii: *istorie* și *științele naturii*, cuprindea aproape 1000 de piese numismatice (monede, bancnote, medalii), aproximativ 80 de piese de arheologie (eșalonate în timp din epoca pietrei până în Evul mediu târziu), 500 de exponate din domeniul mineralogiei, 112 seturi de plante presate (uscate), cinci insectare, 70 de exponate din domeniul zoologiei (păsări naturalizate, animale mici conservate în formol), o colecție de melci fosilizați, la care se adaugă și unele „curiozități” tipice concepției despre muzeu a epocii respective⁶⁹.

Din suita informațiilor de care dispunem până în momentul de față înțelegem că structurarea colecției muzeale a Gimnaziului minorit, la început pe trei categorii de colecție (botanică, zoologie, mineralogie) și apoi pe măsură ce au fost înregistrate alte tipuri de artefacte, completată cu un al patrulea tip de colecție ce includea obiecte de factură istorică, arheologică și numismatică, nu era străină de practica muzeografică a vremii sau de situația existentă în alte muzee școlare⁷⁰. Găsim astfel o oarecare similitudine cu structura expozițională întâlnită la Muzeul Ardelean din Cluj care deținea cinci mari colecții (secții) ce cuprindeau exponate din domeniul arheologiei, numismatice, botanicii, zoologiei și mineralogiei⁷¹. Desigur, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că activitatea „muzeografică” (a se citi cu ghilimelele de rigoare) din cadrul Gimnaziului minorit de la Șimleu Silvaniei a fost organizată cu precădere pentru a satisface necesitățile desfășurării în cât mai bune condiții a procesului didactic, în conformitate cu cerințele impuse de autoritatea școlară superioară a vremii. Așa se explică de ce la început colecția a fost alcătuită din exponate circumscrise necesităților didactice caracteristice disciplinelor de studiu, în mare parte celor din categoria științelor naturii, însă treptat fondul patrimonial fiind completat și cu alte categorii de exponate. Un rol deloc neglijabil în ceea ce a devenit în timp colecția muzeală școlară de aici l-au avut așa cum vom vedea în capitoul următor unele cadre didactice care, sub diferite forme și-au adus o contribuție însemnată la completarea și valorificarea din punct de vedere științific a patrimoniului deținut.

Principala cale de constituire a colecției muzeale școlare a Gimnaziului minorit din Șimleu Silvaniei a constituit-o donația și schimbul muzeal interșcolar. Au existat și cazuri în care unele obiecte (strict exponate, nu materiale de studiu) au fost achiziționate de la diverse persoane, însă majoritatea covârșitoare a pieselor au fost rodul donațiilor și al schimburilor de piese realizate cu unele instituții de învățământ din epocă. Un apreciazabil număr de donatori a provenit din rândul elevilor gimnaziului, unele obiecte donate de către aceștia, în special piese arheologice, fiind descoperite cu ocazia efectuării unor lucrări agricole⁷².

66. SGÉ, 1909, p. 48.

67. SGÉ, 1907, p. 37.

68. SGÉ, 1898, p. 65; idem, 1906, p. 50; idem, 1910, p. 53.

69. SGÉ, 1914, p. 73–74.

70. Vezi Ioan Zevedei-Drăghită, *Muzeul și patrimoniul cultural la Blaj (1848–1918) ...*, p. 38–128.

71. Adriana Ioniuc, *Rolul muzeelor în România interbelică*, Editura Junimea, Iași, 1998, p. 70.

72. Fetzner J. Ferencz, *A Szilágyvármegyei léletekről*, în *ArchÉrt*, XVI, 1896, p. 63, 64.

Ca o categorie aparte în rândul donatorilor se remarcă însăși dascălii școlii, membri ai corpului profesoral de la Gimnaziul minorit din Șimleu Silvaniei. Dintre aceștia s-au evidențiat, în special, prin donații de piese numismatice: Nits Pál⁷³, Patay Lajos⁷⁴, Mihalcsik Titusz⁷⁵, Schöffler Leo⁷⁶, Köhami Szevér⁷⁷, Bardocz Lajos⁷⁸. Alături de aceștia amintim personalitățile locale precum dr. Ajtai K. Endre, medic de onoare al Comitatului, donator a 61 de piese numismatice (18 de argint, 41 din bronz și 2 medalii)⁷⁹, dr. Markovics Jakab⁸⁰, editorul Veisz Samu⁸¹, protopopul Trusza Lajos⁸². Lista donatorilor ar putea continua cu numele unor cetățeni ai urbei de la poalele Măgurii, cum ar fi Gerecz András⁸³, Zsigmondy Ernő⁸⁴, Asztalos Gábor⁸⁵ și Mike István⁸⁶ prin a căror grijă artefactele descoperite, în primele două cazuri pe proprietățile lor, ajung în colecția muzeală a gimnaziului. Demn de remarcat ni se pare faptul că la un moment dat, în colecția muzeală școlară a gimnaziului ajung o parte din descoperirile de epoca bronzului de la Tășnad (oraș situat la o distanță apreciabilă de Șimleu) împreună cu o colecție de monede „mai vechi și mai noi”⁸⁷.

Remarcăm preocuparea cvasipermanentă a custodelui (custozilor) pentru încadrarea cronologică exactă sau cât mai apropiată de realitate a artefactelor, aspect caracteristic în special perioadei de timp cuprinse între 1890 și 1918. În foarte puține cazuri au fost utilizați termeni evazivi cu privire la obiectele, în special de factură arheologică intrate în colecție de-a lungul timpului, fapt datorat cu siguranță și condițiilor de publicare impuse de către publicația *Archaeológiai Értesítő*.

Deocamdată nu dispunem de nici o descriere și cu atât mai puțin de ilustrații sau fotografii din care să ne dăm seama de modul în care erau etalate piesele. Eventuale analogii putem găsi la unele colecții școlare contemporane cu cea de la Șimleu Silvaniei, cum ar fi colecția Gimnaziului armean din Gherla⁸⁸, aspect pe care-l vom detalia în subcapitolul dedicat unui dintre precursorii muzeografiei la Șimleu Silvaniei sau analizând schițele de proiect întocmite pentru realizarea mobilierului la muzeul școlar din Blaj. De un real folos pentru a ne forma o imagine cât mai apropiată asupra modului de etalare a obiectelor, în special cele din categoria științelor naturii, sunt fotografiile ce redau aspecte din expoziția de bază a unor muzee contemporane cu perioada de înflorire a muzeografiei școlare de la Șimleu Silvaniei cum ar fi spre exemplu Muzeul din Alba Iulia⁸⁹.

Colecția de arheologie a fost extrem de bine valorificată din punct de vedere științific, în special între anii 1890–1910, timp în care Fetzer J. Ferencz, custodele colecției de științe naturale, publică sistematic în paginile revistei *Archaeológiai Értesítő* descoperirile arheologice efectuate pe teritoriul orașului Șimleu Silvaniei, inclusiv cele ajunse în colecția școlară a Gimnaziului minorit. Datorită descrierii cu exactitate a obiectelor, uneori cu redarea desenului, a dimensiunilor și locului descoperirii, datele privind colecția de

73. SGÉ, 1893, p. 44.

74. *Ibidem*.

75. SGÉ, 1896, p. 53.

76. SGÉ, 1897, p. 54.

77. SGÉ, 1905, p. 50.

78. SGÉ, 1917, p. 20.

79. SGÉ, 1904, p. 45.

80. SGÉ, 1907, p. 37.

81. SGÉ, 1905, p. 50..

82. Fetzer J. Ferencz, *op. cit.*, p. 63; SGÉ, 1899, p. 42.

83. Fetzer J. Ferencz, *Szilágysági léletekről*, în *ArchÉrt*, XIX, 1899, p. 262.

84. SGÉ, 1916, p. 63.

85. Fetzer J. Ferencz, *A Szilagyvármegyei léletekről*, p. 63–64.

86. Fetzer J. Ferencz, *Szilágysági léletekről*, p. 55.

87. Idem, *Szilágysági léletekről*, p. 418.

88. *A Szamosujvár Városi Örményi Katholikus Nyilvános Algymnasium Tudósítványa*, Szamosujvártt, 1875, p. 37–38 (în traducere: *Anuarul Gimnaziului armean din Gherla*).

89. Valer Moga, Eva Mârza, *Muzeul Unirii din Alba Iulia. I. Tradiții muzeografice*, în *Apulum*, XXVII–XXX, 1990–1993, p. 425, fig. 5.

arheologie se vor dovedi utile zeci de ani mai târziu atât în identificarea unor situri în teren cât și pentru încadrarea cronologică absolută a artefactelor.

Circumscrișă necesităților didactice ale timpului, colecția a corespuns pe deplin scopului pentru care a fost creată, reprezentând în același timp și un reper pe drumul constituirii unui viitor muzeu de istorie în orașul Șimleu Silvaniei.